

Rusya'nın Orta Doğu Politikasının Hristiyanlık Boyutu

Leonid M. Issaev ve Serafim Yuriev

Özet: Ortodoks Hristiyanlık muhtemelen Rusya'nın tüm kültürel yelpazesinin temellerini oluşturuyor. Rusların çoğunluğu, kendisini Doğu Hristiyan geleneğine yakın hissetmekte ve çeşitli derecelerde bununla özdeşleştirmektedir de. Dolayısıyla Ortodoksluk kaçınılmaz bir şekilde toplum üzerinde derin bir etkiye sahip. Öte yandan Rus Ortodoks Kilisesi kendisini aktif bir siyasi güç olarak değil, büyük ölçekli siyasi meselelerden uzak, ruhani bir kurum olarak tanımlıyor. Ancak yine de Rus Ortodoks Kilisesinin siyasi elitler açısından kayda değer bir etkisi olduğunu söylemek mümkün. Bu bağlamda "Ortodoksluk meselesi", Sovyet sonrası Rusya'da her geçen gün biraz daha derinleşerek Rus hükümetinin, kendi iç ve dış politikalarını Rus halkına net bir şekilde yansıtan ideolojik değerleri öne çıkarması açısından kullanışlı bir araç hâline gelmiştir. Şimdilerde ise Suriye, "Ortodoks faktörünü" kullanmak için en uygun platform gibi görünüyor. Bu analiz, Rus ordusunun yaptığı askeri operasyonların esas amacının Suriye'deki Hristiyan nüfusunu korumak olup olmadığını tartışmayacak. Çünkü asıl mesele bu değil. Öte yandan hiç kuşku yok ki yapılan askeri operasyonların Rus toplumunun gözünde meşrulaştırılması için Suriye'deki Ortodoks nüfusunun korunduğu şeklindeki söylem repertuarı, Kremlin'in sıklıkla başvurduğu işlevsel bir araç haline gelmiştir. Böylece modern Rus kimliğinin temel bir unsuru olarak Ortodoksluk, Rus yönetiminin Suriye'deki eylemlerini meşrulaştırmasının bir aracı şeklinde değerlendiriliyor.

Hristiyanlığın, Rus Dış Politikasındaki Tarihi Rolü

Dünya çapında Hristiyanları maddi ve manevi olarak destekleme fikri hem Rus Kilisesi hem de Rus devleti ve toplumu açısından oldukça müsbet bir duruma karşılık gelmektedir. Gerçekten de Rus hükümetinin ve Rus Kilisesi'nin kaygıları, dünyada Ortodoks bir topluluğunun birliğini ve refahını korumak hususunda kesiyor. Rus Kilisesi'nin perspektifinden bakıldığında dünyanın neresinde olursa olsun acı çeken Hristiyanlara yardım etmek, hiç şüphesiz Rusya'nın bir Katechon devleti (dünyanın dört bir yanında yaşayan Ortodoks Hristiyanların koruyucusu rolünde en kuvvetli Ortodoks gücü ve Bizans İmparatorluğu'nun halefi) olarak tarihi misyonunu bütünüyle yansıtan olumlu bir durumla örtüşmektedir.

Rus Kilisesi'nin perspektifinden bakıldığında dünyanın neresinde olursa olsun acı çeken Hristiyanlara yardım etmek, hiç şüphesiz Rusya'nın bir Katechon devleti (dünyanın dört bir yanında yaşayan Ortodoks Hristiyanların koruyucusu rolünde en kuvvetli Ortodoks gücü ve Bizans İmparatorluğu'nun halefi) olarak tarihi misyonunu bütünüyle yansıtan olumlu bir durumla örtüşmektedir

Rusya dışındaki Ortodoks Hristiyanlar büyük oranda Balkanlar'da ve Orta Doğu'da yaşıyorlar. Orta Doğu'da da genelde Levant bölgesinde ve Türkiye'nin güneydoğusunda bulunuyorlar. İstanbul'un fethi ve akabinde başlayan Türk yayılmasının bir neticesi olarak bu bölgeler 15. yüzyıldan itibaren Türklerin yönetimi altına girdi. İşte bu yüzden Rusya ve Doğu Ortodoks Kilisesi arasında Rus-Osmanlı mücadelesi bağlamında bir bağ kurabilmemiz mümkündür [1]. 17. yüzyıldan Rus İmparatorluğu'nun çöküşüne kadar, Osmanlı İmparatorluğu'nda yerli Hristiyan nüfusunun yaşadığı bölgelerde nüfuz alanları oluşturmak için daimi bir şekilde Rus-Türk savaşları gerçekleşti (öncelikli

olarak Balkanlar ve Kafkasya'daki Gürcistan ve Osetya'da).

Osmanlı İmparatorluğu'nun Ortodoks Kilisesi'ni koruma politikası, Rusya'nın dönemin en önemli Ortodoks siyasi gücü olmasından kaynaklanıyordu. 1774'teki Küçük Kaynarca Anlaşması'nın maddelerinden birinde, Ortodoks Hristiyanların haklarını kısmen gözetip koruma hakkı resmen Rusya'ya verilmişti. Daha sonra, Nicholas I (1825–1885) hükümdarlığında gerçekleşen iki sıcak çatışma, Rusya'nın dindaşlarını desteklemeye dönük geleneksel eğilimlerini açık bir şekilde gözler önüne sermişti. Bunlardan ilki, Yunan Bağımsızlık Savaşı'nın patlak vermesini takiben Rusya'nın baskıcı olarak gördüğü Türk yönetime karşı mücadelesinde Yunan Ortodoks milleti için bir savunma hattı oluşturmasıydı. İkincisi ise, Kırım Savaşı (1853–1856) olarak bilinen savaşın ardından imzalanan ve Rusya'nın son derece aleyhine hükümler içeren Paris Antlaşması (1856) ile sona eren süreçtir. Dikkat çekici bir biçimde, Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilân etme saiki, Osmanlı sultanının Ortodoks Hristiyanların onurunu kırmış olmasından ileri geliyordu: Sultan, Doğuş (Nativity in Bethlehem) Kilisesi'nin anahtarlarını Ortodokslardan alıp Katoliklere vermişti ki bu da kutsal topraklardaki Ortodoks Kilisesi'nin haklarının çok açık bir şekilde ihlali anlamına gelmekteydi. Rusya'nın bu gereksiz savaşı sadece dindaşları uğruna başlattığını net bir şekilde göstermesi bakımından bu örnek tarihi bir emsal niteliği taşıyor. Açık bir şekilde Rus geleneksel dış politikası, etkisini ulaştırabildiği bölgelerdeki Ortodoks Hristiyanların daimi olarak korunmasını da öngörüyordu.

Rusya'nın Levant bölgesindeki Ortodokslara olan yaklaşımının, Balkanlar ya da Kafkaslarda yaşayan Ortodokslara yönelik girişimlerine nazaran çok daha cılız kaldığının özellikle altının çizilmesi gerekir. Bununla beraber, Ortodoks Araplar ile Rus İmparatorluğu

arasındaki bağlar hâlâ oldukça kuvvetliydi. Dolayısıyla Korkunç Ivan'ın hükümdarlığı süresince Doğu Ortodoks Kiliselerine düzenli olarak kraliyet nişanı şeklinde finansal yardımlar gönderildi ve bu yardımları alanlar arasında Arap (Antioch) Ortodoks Kilisesi de vardı. Örneğin tarihçiler 4. Ivan'ın, Eylül 1558'de tüm Doğu Kiliselerine Arhimandrite Gennady ve bir tüccar olan Vasily Poznyakov aracılığıyla emsali olmayan büyüklükte bağışlar yolladığını kayda geçmişlerdir [2]. Rusya ile Arap Ortodoks Kilisesi arasındaki bu yakın temasın, Arap Patriği Joachim Dow'un 1586'da Moskova'ya yaptığı ziyaretten sonra başladığı düşünülüyor. Rivayete göre Dow'un refakatçilerinden biri olan Metropolitan İsa, Moskova'nın güzelliğinden çok hoşnut olmuş ve Çar'ın misafirperverliğinden de büyülenmişti.

Açık bir şekilde Rus geleneksel dış politikası, etnisini ulaştırabildiği bölgelerdeki Ortodoks Hristiyanların daimi olarak korunmasını da öngörüyordu

Arap kökenli bir Rus olan Konstantin Panchenko'nun da not ettiği gibi, "doğudaki din adamlarının kitleler halinde Rusya'ya seyahat etmesi, Moskovalıların olağanüstü servetlerine dair efsanelerden ve dolayısıyla çarın kendilerine yapacağı bağışlara dair ümitlenmesinden ileri geliyordu" [3]. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu tarz ziyaretler oldukça seyrek ve Arap Ortodokslar ile Rusya arasındaki ilişkiler düzenli bir şekilde tazelenmiyordu. Öte yandan Rusya'nın Ortodoks Araplara karşı beslediği kardeşvari duygu ve kaygıların siyasi sonuçlar doğurmaya başlaması da bu dönemde mümkün oldu. Bu anlamda jeopolitik bir hamî olarak Rusya'nın, bölgeye nüfuzunu kolaylaştıracak stratejik bir tercih yapmış olduğu da söylenebilir.

Arap Ortodoksların Patriği Macarius'un 17. yüzyılın ortalarında Moskova'yı ziyaret

Arap Ortodoksların Patriği Macarius'un 17. yüzyılın ortalarında Moskova'yı ziyaret etmesi, Rus-Arap Ortodoksları arasındaki ilişkilerde bir dönüm noktası olarak kabul edilir

etmesi, Rus-Arap Ortodoksları arasındaki ilişkilerde bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Macarius, Rusya'da yaklaşık iki yıl geçirdi ve Moskova ile bağlarını önemli ölçüde güçlendirdi ki hem Suriye'de hem Rusya'da bu ziyaretin uzun bir hatırası da vardır. Sonuç olarak, siyasi ve dini etkileşim zeminleri oluşturulmuştu. Dahası, ortaya çıkan durumda Türk boyunduruğu altındaki Ortodoks Araplar siyasi ve finansal destek için Rusya'ya el açarken Rusya da onları Orta Doğu'nun siyasi manzarası hakkında fikir edinmeyi sağlayacak muhbirler olarak görüyordu. Tarihte Moskova'nın doğu Ortodoks ile ilişkilerine dair birçok metnin, Osmanlı topraklarındaki Hristiyan Ortodoks toplumunun üyeleri tarafından yazıldığı biliniyor ki bu metinler, Orta Doğu'nun ahvaline ilişkin askeri ve siyasi anlamda istihbari bilgiler de içeriyordu.

Büyük Peter Rus İmparatoru olduğunda, bu siyaset tarzı dramatik bir şekilde değişti. Rusya'nın bu dönemde batıya yönelmesi ile birlikte ülkenin, doğudaki patriklerle arasındaki iletişimi kayda değer bir biçimde zayıfladı. Çünkü İstanbul'da daimi bir Rus diplomatik misyonu kurulmuştu ve dolayısıyla bilgi aktarımında bulunanlara duyulan ihtiyaç ortadan kalkmış oluyordu. Buna karşın Arap ve Kudüs kiliselerinin Rusya'ya yönelme eğilimi değişmeksizin sürdü. Örneğin Kudüs Patriği Parthenius'un (1737–1766) İstanbul'da ikamet eden Rus Alexey Vishnyakov (1700–1745) ile olan irtibatı, patriğin Rusya yanlısı bir siyaset izleme eğilimini göstermekteydi. Daha sonra ise 1882'de İmparator 3. Alexander tarafından bugün hâlâ aktif olan Emperyal Ortodoks Filistin Topluluğu kuruldu. Zamanında bu topluluk, oldukça etkili bir insani yardım kuruluşuydu ve doğrudan Rusya İmparatorluğu'nun hazinesinden finanse

Paradoksal bir şekilde Rusya ve Orta Doğu'daki Doğulu Ortodokslar arasındaki geleneksel ilişki, Sovyet ateizminin baskın olduğu dönemde dahi devam etti. Herkesin de bildiği gibi Orta Doğu'daki Ortodoks toplumu, Sovyetler döneminde Orta Doğu'daki Sovyet nüfuzunun önünü açmak konusunda oldukça etkili oldu

edilmekteydi. Bu topluluğun temel amacı, Ortodoksların Kutsal Topraklara yaptığı hac yolculuğunu, Filistin'deki ilmi çalışmaları, oryantizmi ve Orta Doğu'daki halklarla insani iş birliğini desteklemektir. Bu topluluk, Rusya'nın Orta Doğu'daki kültürel varlığının doruk noktasının bir sembolü olarak da tarif edilebilir.

Paradoksal bir şekilde Rusya ve Orta Doğu'daki Doğulu Ortodokslar arasındaki geleneksel ilişki, Sovyet ateizminin baskın olduğu dönemde dahi devam etti. Herkesin de bildiği gibi Orta Doğu'daki Ortodoks toplumu, Sovyetler döneminde Orta Doğu'daki Sovyet nüfuzunun önünü açmak konusunda oldukça etkili oldu [4]. Hatta bu durum için en manidar örnek, Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu siyasetinin ve buradaki varlığının Biblos ve Botriss Metropoliti Elias Karam tarafından kamu önünde savunulmasıdır.

Öyle görünüyor ki Rusya ve Ortodoks Araplar arasındaki ilişkiler, kendisini yenilenmiş bir dinamizmle ortaya koymak üzere hâlihazırda bir kez daha başlamış durumda. Rusya tarihi olarak Arap Ortodoks Kilisesi ile yakın iş birliği yapmak durumunda. Korkunç İvan döneminde başlayan ve asırlar boyunca devam eden ve Sovyet döneminde dahi ayakta kalabilmeyi başarmış ikili ilişkilerin zengin tarihine bakılırsa, yeni bir iş birliğinin neredeyse kaçınılmaz olduğu görülecektir nitekim.

Orta Doğu'daki Ortodoks Hristiyanların Modern Rusya'nın Dış Politikasındaki Rolü

Levant topraklarında yaşayan Hristiyanlar

iki patrikhane ile temsil ediliyorlar: Kudüs ve Antakya Patrikhanesi. Antakya Patrikhanesi'nin yetkisi Suriye, Lübnan, Irak ve Türkiye'nin doğu bölgelerine uzanıyor. Bu patrikhane kendisini Arapların Ortodoks Kilisesi olarak tanımlıyor. Bunun neticesinde, Antakya Kilisesi'nin resmi belge ve müzakerelerde kullandığı dil ve ibadet dili Arapçadır. Antakya Kilisesi'nin yönetiminde çoğunluğu oluşturanlar, Kudüs'ün aksine etnik olarak Arap'tır. Öte yandan kilisenin üyeleri 1 milyon civarındadır (500,000 kadarı Suriye vatandaşı) ve ülkedeki en büyük Hristiyan grubunu oluşturmaktadır. Kiliseye bağlı olanların yaklaşık 300,000 kadarı Lübnan'da yaşamakta ve küçük bir kısmı Türkiye'nin ve Irak'ın farklı yerlerine dağılmış durumdadır. Antakya Kilisesi'nin ayrıca yurt dışında büyük ve müreffeh bir diasporası da vardır (Kuzey ve Güney Amerika, Avrupa ve Avustralya'da) ki bu diaspora, Kilise'nin misyonerlik faaliyetlerinde en aktif organlarından biri hâle gelmesine yardımcı olmaktadır. Kudüs Patrikhanesi'nin yetkisi ise İsrail, Ürdün ve Filistin'i kapsamaktadır. Bu Patrikhane kendisini bir Yunan patrikhanesi olarak tanımlamakta ve netice itibarıyla orta derece din adamlarının ve kilise mensuplarının çoğunluğu Arap olmasına karşın neredeyse tüm piskoposluk, etnik olarak Yunan kökenli kimselerden oluşmaktadır. Fakat bu durum, bir tür merkezi-bölgesel uyumsuzluğa sebep olmakta ve dolayısıyla kilisenin yönetimi ile alt düzeyleri arasında daimi bir gerilimle kendini göstermektedir. Patrikhane hizmetlerde ve gündelik ilişkilerde kullanılan dil genelde Arapçadır. Şu anda Kudüs Kilisesi'nin yaklaşık 200,000 kadar mensubu vardır.

Çok eski dönemlerden bu yana Antakya Kilisesi ve Kudüs Kilisesi bölgede bir nüfuz yarışında idiler. 16. ve 17. yüzyıllara denk gelen bu çekişmede Rus egemenliğinden yararlanmak için daimi bir yarış söz konusuydu. Fakat bu durum zaman içerisinde köklü bir biçimde değişime uğramadı: Şöyle ki bugün dahi Antakya Patrikhanesi, Kudüs Ortodoks

Kilisesi ile Katar'daki piskoposluk bölgesinde kimin meşru temsilci olacağı üzerine bir ihtilaf içerisinde olduğundan ötürü gerilimler yaşanmaktadır. Buna karşın Antakya Patrikhanesi, Katar'ı kendi yetki bölgesinde görüyor ve bu ihtilafa Moskova Patrikhanesi ile ittifakı gözetirken Kudüs, İstanbul Patrikhanesi ile ittifak içerisinde olmaya daha fazla odaklanmış gibi görünüyor. Bu noktada, Rus Ortodoks Kilisesi'nin ve Rus hükümetinin siyasi eğilimleri örtüşüyor çünkü şu an Rus devletinin çıkarları, Suriye'deki Ortodoks Hristiyanların pozisyonuyla yakından ilişkili. Rus hükümetinin Suriye'deki mevcut çıkarları ise kısaca şu şekilde özetlenebilir:

1. Orta Doğu'daki konumunu güçlendirmek için yeni dayanak noktaları aramak

Rusya'nın Suriye politikasındaki zayıf noktalarından biri, ülkede baş gösteren çatışmalardan dolayı yaşanan iç savaşa çatışmanın taraflarından birinin yanında katılması. Öyle görünüyor ki bu durum, Rus yönetimini geleceği belirsiz olan Şam'daki mevcut rejime fazlaca bağımlı kılarak Rusya'nın konumunu ciddi şekilde zayıflatacak ve sınırlandıracaktır. Rusya tam da bu sebeple bölgede alternatif müttefikler bulma arayışına girdi.

Beşar Esad ile esasında kesişen siyasi çıkarlar üzerine kurulan bu ittifak, oldukça kırılgan ve kısa ömürlü. Bu ittifakın akıbeti ise belli bir boyuta kadar siyasi konjonktüre ve dünyadaki güçler dengesine bağlı. Haliyle Suriye Ortodoks Kilisesi ile benzer moral değerleri ve geçmişe dayanan köklü ve tarihsel yakın temas geleneğini temel alacak potansiyel bir ittifak, çok daha uzun soluklu ve sağlam olur çünkü bu ittifak çok daha az alışveriş ve menfaat hesabı gerektirecektir. Dolayısıyla bu ittifak, daha zaman üstü ve değişken siyasi manzaranın getirilerine daha az bağımlı bir ittifaktır.

Nitekim bu yargılar, Rusya Devlet Başkanı

Vladimir Putin tarafından Nisan 2015'te, Rus hava kuvvetlerinin Suriye'de operasyonlara başlamasının hemen öncesinde yaptığı ve Rusya'nın Suriye'deki Hristiyanlar için derin endişelerini açıkça belirttiği açıklamasıyla da destekleniyor. "Orta Doğu'daki Hristiyanların durumuna bakıldığında, çok kötü bir durumda oldukları görülür. Bu sorunu birçok kez gündeme taşıdık ve uluslararası toplumun, Orta Doğu'daki Hristiyan nüfusunu korumak için yeterli önlemleri aldığına inanmıyoruz" [5]. Bu sözler muhtemelen, Rusya'nın Orta Doğu politikasına dair en önemli dinamiklerinden birine dair ipucu içeriyordu.

Rusya'nın Suriye politikasındaki zayıf noktalarından biri, ülkede baş gösteren çatışmalardan dolayı yaşanan iç savaşa çatışmanın taraflarından birinin yanında katılması. Öyle görünüyor ki bu durum, Rus yönetimini geleceği belirsiz olan Şam'daki mevcut rejime fazlaca bağımlı kılarak Rusya'nın konumunu ciddi şekilde zayıflatacak ve sınırlandıracaktır

Aynı fikir, Putin'in açıklamalarının hemen ardından Rus Ortodoks Kilisesi tarafından da benzer şekilde tekrarlandı. Kilise'nin Dışişleri Departmanı'nın başında bulunan Metropolit Ilarion, dış politikanın esas istikametlerinden birinin, "nerede olursa olsun eziyet gören Hristiyanların ne pahasına olursa olsun korunmasına" yönelik bir mücadeleyi de barındırması gerektiğine işaret ediyordu [6]. Bu anlamda Rusya'nın dış politikası ve Levant bölgesindeki Hristiyanların pragmatik hedefleri özü itibarıyla kesişiyor çünkü iki taraf da iktidarın, Hristiyan azınlığın haklarını ve menfaatlerini hesaba katacak ve koruyacak mevcut laik rejimin elinde kalmasını istiyor.

Ayrıca, Suriye'deki Ortodoks Hristiyanların tek temsilcisi olan Antakya Kilisesi, Rusya için de oldukça cazip bir ortak. Bu durum, bilhassa Antakya Kilisesi'nin Rus Ortodoks Kilisesi'nden ve Rus hükümetinden bağımsız

olmasından ve Hristiyanları korumak hususunda oldukça mahir olmasından – örneğin, Orta Doğu'daki insani operasyonlara aktif katılımıyla- kaynaklanıyor. Bundan ötürü Antakya Kilisesi'nin mensuplarının büyük çoğunluğu, mevcut korkutucu duruma rağmen kayda değer bir sadakat sergileyerek bulunduğu yeri terk etmeyip yerleşim bölgelerinde kalmayı tercih ettiler. Nitekim bu durum, Kilise'nin finansal ve manevi desteğinden ötürü mümkün olabildi. Dolayısıyla, Antakya Patriği 10. Ioann devamlı bir şekilde cemaatini atalarının topraklarında kalmaları ve bu suretle ülkeden Hristiyan göçünü durdurmaları konusunda uyarıyor ki bu da Rusya için inanılmaz bir fayda sağlıyor. Birincisi, bölgedeki manevi misyonu için Rusya'ya destek sağlamasına yardımcı olmaktadır. İkincisi, bu kesimin ileride Rusya'nın bölgede güvenebileceği bir dayanak teşkil etmesinden ötürü fayda sağlamaktadır.

Bu anlamda Rusya'nın dış politikası ve Levant bölgesindeki Hristiyanların pragmatik hedefleri özü itibariyle kesiyor çünkü iki taraf da iktidarın, Hristiyan azınlığın haklarını ve menfaatlerini hesaba katacak ve koruyacak mevcut laik rejimin elinde kalmasını istiyor

2. Hristiyan zümreler nezdinde Rusya'nın, Orta Doğu'daki "Hristiyan soykırımına" [7] karşı durduğu şekilde iyi bir imaj yaratmak

Suriye ve Irak'ta çoğunlukla Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) tarafından gerçekleştirilen Hristiyanlara dönük katliamlar, tüm Hristiyan dünyası açısından söz konusu duruma müdahale etme mecburiyetini doğurdu. Hristiyan cemaatlerin tarihsel anlamda ayrılıklarına sebep olan temel tezatlarla rağmen bu cemaatler, tüm gayretlerini bu konu üzerinde yoğunlaştırmaya başladılar. Bu bağlamda Moskova Patriği Kirill'in son açıklamaları oldukça dikkat çekiciydi: "Bugün teröre karşı mücadele, uluslararası toplumun

ortak mücadelesi olmalı; nitekim bu sadece Rusya'nın değil tüm ulusların kaygısıdır. Şeytanı yoketmek için birlik olmak zorundayız çünkü bu savaş kutsal bir savaştır" [8]. Patrik Kirill'in, bölgede akan kanı en kısa zamanda durdurmak için uluslararası topluma yaptığı çağrı, Rusya'nın Suriye'de bir yıldan fazla süredir savaştığı "evrensel şeytan"a karşı mücadeleye katılması için diğerlerine de çağrıda bulunan Rus yetkili ağızlar tarafından da benzer bir şekilde tekrarlandı.

Görüldüğü üzere, Rus patriğinin yaptığı çağrı bir karşılık bulmuştu. Patrik Kirill ve Papa Francis, Şubat 2016'da Küba'da gerçekleşen bir toplantı sırasında uluslararası toplumu "Orta Doğu'da daha fazla Hristiyan'ın yerinden edilmesini engellemek için bir an önce harekete geçmeye" çağırdı [9]. Söz konusu ortak açıklama, Katolik ve Ortodoks kiliseleri arasında tarihte emsali olmayan bir dayanışma mahiyeti taşıyordu. İki dini lider arasındaki bu ittifakın, Orta Doğu'daki Hristiyanlar özelinde bir motivasyonunun olması oldukça kayda değer çünkü bu durum, Orta Doğu'daki Hristiyanlara yapılan baskının Hristiyan toplumunu nasıl birleştirebildiğini gösteriyordu. Katoliklere ek olarak, ABD'deki Protestanlar arasında da bir konsensüs var. Bu minvalde, The Billy Graham Evangelistic Association (BGEA) Başkanı William Franklin Graham da Rus Ortodoks Kilisesi'ni ve Rus hükümetinin Suriye'deki hava harekâtını destekliyordu:

"İnanıyorum ki onun (Patrik Kirill'in) Suriye hükümetine olan desteği, Suriye'deki Hristiyanların hayatlarını kurtarabilir. Vladimir Putin ile yaptığımız toplantıda da aynısını söyledim. O da oldukça netti ve Rusya'nın Suriye'deki rolünü doğrudan formüle etti: Suriye hükümeti, Hristiyanların haklarını koruduğu müddetçe Suriye'deki devlet kurumlarının tamamen çökmesini engellemektir. Eğer Suriye'deki mevcut devlet kurumları yok edilirse ülkede bir soykırımın fitili ateşlenecek. Şu an Hristiyanların

çoğunluğu Suriye rejiminin koruması altındayken, devlet kurumlarının çökmesi durumunda Hristiyanların kökleri kazanacak. Bu durumda Rusya'nın müdahalesinin, krizin siyasal olarak çözülmesine katkı sunacağını sanıyorum. Neredeyse kesin bir şekilde Suriyeli Hristiyanlar, Rusya'nın katılımını kendilerinin kurtuluşu için en güvenli yol olarak görüyorlar"[10].

Tüm bu hadiseler son derece önemli, çünkü Orta Doğu'da inançlarını korumak isteyenlerin bu şekilde bir korunma güdüsüne ihtiyacı olması, tüm dünyadaki Hristiyanları bir araya getirebilme hususunda ne kadar güçlü olduğunu açıkça sergiliyor.

3. Rusya'nın, Suriye'deki hava harekâtını kendi halkı nezdinde meşrulaştırması

Rus siyasi elitleri için bu ittifakın asıl kazanımı, zulme uğrayan Hristiyanlara yardım ederek Suriye'deki askeri müdahalelerini meşrulaştırabilmeleri. Şu anda Rus aydın tabakasının görece büyük bir kısmı açıkça bu müdahaleye karşı. Şimdilerde ise hükümetin Rus liberallere karşı kuvvetli bir argüman olarak Orta Doğu'daki Hristiyan meselesini kullanabilme şansı var. Dahası, Rus dış politikasının temel hedefi olarak Suriye'de "Hristiyan soykırımının" engellenmesi, öfkeli Batı dünyasının nezdinde otoriter bir yönetim olarak Esad rejimine doğrudan verilen bir desteğe kıyasla daha ikna edici ve anlaşılabilir.

Vladimir Putin ve hükümetinin mevcut söylemi temel olarak, modern dünyayı etkileyen küresel meselelere dair Batı'dan bağımsız kendi görüşü ile bu sorunların nasıl çözüleceğine dair kendi yaklaşımıyla kuvvetli ve sarsılmaz bir Rusya fikrini esas alıyor. Rusya Devlet Başkanı zaten birçok kez, Rusya'nın Orta Doğu'daki veya herhangi bir yerdeki hayati çıkarlarından ödün vermeyeceğini ve Hristiyan meselesinin bunlardan biri olduğunu söyledi. Rus milletinin ayırt edici bir

sembolü ve bu cihetle Rus ulusal kimliğinin de temel unsuru olarak Rus Ortodoks Kilisesi dış politikayı şekillendirmede büyük rol oynuyor. Bu durum spesifik olarak, kilise açısından Rusların çoğunluğunun kendilerini Ortodoks Arapları da kapsayan Ortodoks medeniyetine ait gördükleri anlamına geliyor. Böylece, Rus halkının zihninde Ortodoks medeniyeti ve Rusya'nın güvenliği ile bir arada olması varoluşsal bir öneme sahip. Nihayetinde Rusya'nın bugün için dindaşlarının güvenliği için verdiği savaş, aynı zamanda kendi kültür havzası ve medeniyeti uğruna verdiği bir savaşa da dönüşüyor.

Rus milletinin ayırt edici bir sembolü ve bu cihetle Rus ulusal kimliğinin de temel unsuru olarak Rus Ortodoks Kilisesi dış politikayı şekillendirmede büyük rol oynuyor

Rusya, Ortodoks toplumu vasıtasıyla Suriye'deki kültürel alanını genişletme ve uzun vadede kalıcı bir kültürel nüfuz alanı oluşturma fırsatına sahip. Esad'ın, Rus dilinin Suriye okullarında zorunlu ders olarak okutulacağını söylemesinin üzerinden çok geçmedi [11]. Rus hükümeti de din ile beraber dilin, bir ulusun ve kültürünün temel unsurlarının biri olduğuna inanıyor. Örneğin, Levant bölgesindeki ve Orta Doğu'daki Ortodoks toplumunu desteklemek suretiyle bölgede tüm insani çalışma alanlarına girip önde gelen birçok siyasi figürle ve organizasyonla temas kurabilmiş ve oldukça etkili olan Imperial Orthodox Palestine Society'nin (IOPS) aktiviteleri söz konusu kültürel nüfuzun boyutlarını ve potansiyelini açıkça ortaya koyuyor [12].

Neticede Rus Ortodoks Kilisesi ve Rus hükümeti kendilerini "medeniyetlerinin güvenliği" stratejisini, kendilerini koruyucuları olarak gördükleri ve ulaşabildikleri tüm gruplara kadar varan bir yelpazeyi genişletme yükümlülüğü altında hissediyorlar. Son yıllarda "Rus dünyası"

içerisinde anılan tüm gruplar -bu takipçilerin Ukrayna'nın doğusunda ya da Suriye'de olması fark etmeksizin- Rus kültürünün parçaları olarak düşünüldü. Ortodoks Hristiyanların bu duruma verdikleri karşılık da Lübnan Üniversitesi'nde felsefe profesörü olan Suhail Farah'ın veciz bir sözünde açık bir şekilde karşılık buldu: "Rusya'nın, Orta Doğu'daki Hristiyanların akıbetini gerçekten umursayan tek ülke olduğuna eminim. Bu soruna dair Vatikan'da ve bazı diğer Hristiyan ülkelerde mücadele veriliyor olmasına rağmen sadece Rusya, Orta Doğu'daki Hristiyanlara dini destek veren ve onları savunan bir devlet" [13].

4. Orta Doğu Ortodoksları Nezdinde Rus Mevcudiyetinin Kalıntıları

Son yıllarda Rusya'nın Orta Doğu Hristiyanlarına dair görece aktif bir politika izlemesini açıklığa kavuşturmaya yardımcı olacak bir başka önemli olguya dikkat çekmek uygun olacaktır. Bu olgu, Vladimir Putin'in daha sonra kendisinin siyasi amentüsü hâline de gelecek veciz bir sözünde bir dereceye kadar ifade ediliyor: "Halkımızdan vazgeçmeyeceğiz." Putin'in tüm iç ve dış politikasına yayılan bu tezi ise, Rusya'nın genelde Suriye krizine ve özelde Orta Doğu Hristiyanlarına yönelik politikasıyla doğrudan ilgilidir.

"Arap Baharı"nın siyasi, askeri ve ekonomik anlamda ortaya çıkmasından önce Rusya-Suriye iş birliğinin oldukça düşük bir seviyede olduğu biliniyor. Çünkü Suriye esasında, Türkiye ve Körfez ülkeleriyle yakın ilişkilerini koruyarak esas olarak Batı'dan ortaklar edinmeyi gözetiyordu. Nitekim Moskova için de Şam çok büyük bir öneme sahip değildi. Kremlin'in Suriye'ye dair pozisyonu, Libya'daki senaryonun arka planı karşısında Moskova'nın bir kez daha kendisini kandırılıyor olduğunu düşünmesiyle önemli derecede değişti. Rus toplumu içinde, Rusya'nın Yugoslavya'daki Slobodan Miloseviç, Irak'taki Saddam Hüseyin ya da Libya'daki Muammer Kaddafi olmasına

bakılmaksızın, Batılı tehditler karşısında "tarihi" müttefiklerini koruyamadığı fikri popülerlik kazandı. Aynı zamanda, Putin'in Dmitry Medvedev'den başkanlığı almasıyla, Kremlin'de de ciddi değişiklikler yaşanıyordu. O zamandan bu yana Libya örneği, sıklıkla Suriye krizi ile kıyaslandı. Böylelikle, Esad rejiminin korunması sadece bir prensip meselesi olmaktan çıkıp Rus liderin itibarına dair kişisel bir mesele hâlini de aldı.

Rusya'nın Orta Doğu'daki askeri varlığı, Rus halkının gözünde sadece bir savaş olarak meşrulaştırılmadı, aynı zamanda Rusya'nın, ülkedeki Hristiyan nüfusun korunmasına öncülük etmesi gerektiği bir "kutsal savaş" olarak sunuldu

Orta Doğu'daki Hristiyanlara yönelik de benzer bir politika yürütüldü. Bu yazının başında, Rus liderlerinin Rusya dışındaki iki tarihi Ortodoks yerleşim bölgesine olan özel ilgisini detaylı bir şekilde tarif etmiştik: Balkanlar ve Orta Doğu. Bugün Balkan yarımadası jeopolitik anlamda Moskova için neredeyse kaybedilmiş bir coğrafya olarak görülebilir. Üç temel Ortodoks ülke -Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ- Ortodoksluk zemini de dahil olmak üzere asırlar boyunca sürmüş yakın tarihi bağlarına rağmen aşamalar halinde Rusya'dan gün geçtikçe daha fazla uzaklaşıyorlar. Nitekim Bulgaristan, 2007'den beri Avrupa Birliği'nin, 2004'ten beri NATO'nun üyesi ve "Güney Akımı" boru hattının inşasının durdurulması hadisesinde gördüğümüz üzere, şu an kendi dış politika önceliklerini Rusya'ya aldırılmadan belirleyebiliyor.

Karadağ da Batı ile yakınlaşma yönünde bir istikamet üzere ilerliyor. 2010'da AB üyeliği için aday devlet statüsü kazandı ve 2017 ilkbaharında olması beklendiği hâlde 2016'da NATO'ya dahil olma anlaşmasını onayladı. Karadağ'da Rus yanlısı bir siyasetin yürütülmesini mümkün kılan Ortodoks

lobisine açıkça bağımlı olan Moskova ise Podgorica'nın politikalarını Rusya'ya ihanet olarak görüyor. Bu yüzden, Rus hükümetinin bu bölgedeki menfaatlerini kurtarma girişimleri nihayetinde başarısız oldu.

Bati'ya entegrasyon kurumlarının hâlâ dışında kalan tek ülke Sırbistan. Ancak bunun da zamanla gerçekleşeceğine inanmak makul, çünkü er veya geç Belgrad'ın da nihai yönelimi Batı'ya doğru olacaktır. Bu esasen Rusya'nın Sırbıların gözündeki itibarından kaynaklanıyor. Nitekim Sırbılar, 1999'da NATO'nun "Müttefik Kuvvetler Operasyonu"nu başlatmasına Rusya'nın kayıtsız kalışını hâlâ affedemiyor.

Tüm bunlar kilit öneme sahip çünkü Rusya'nın nüfuz sahibi olduğu bölgelerden birinde geçmişte sahip olduğu etkisi ciddi ölçüde zayıflıyor. Bu da Rusya'ya, Orta Doğu Hristiyanları açısından itibarını ve bölgedeki nüfuzunu korumak kaydıyla Orta Doğu'da süren mevcut krizlere aktif olarak katılmak dışında bir seçenek bırakmıyor. Şüphe yok ki Orta Doğu'daki Ortodoks Hristiyanların desteklenmesi konusunda gösterilecek ufak bir zafiyet dahi, Rusya'nın pozisyonunu kayda değer ölçüde zayıflatıp onun "büyük güç" olma hevesinin sonunu getirecektir.

Ortodoks Hristiyanlığı, siyasi gücün kaynağıyla yakından iş birliği içerisinde olarak ve Rus halkının gözünde iktidarın meşrulaştırılmasına katkıda bulunarak geleneksel anlamda Rusya'nın devlet ve kimlik formasyonunda kilit bir role sahip oldu. Suriye krizi de bu anlamda bir istisna değil. Rusya'nın Orta Doğu'daki askeri varlığı, Rus halkının gözünde sadece bir savaş olarak meşrulaştırılmadı, aynı zamanda Rusya'nın, ülkedeki Hristiyan nüfusun korunmasına öncülük etmesi gerektiği bir "kutsal savaş" olarak sunuldu. Kasım 2015'te Suriye'ye Rus hava kuvvetlerinin operasyonunun başlamasından kısa bir süre sonra Vladimir Putin bir toplantıda Rus yetkililere şöyle

konuştu: "Suriye ve Lübnan'da 2 milyon civarında Ortodoks Hristiyan var ve 5 milyon Ortodoks da Orta Doğu'nun farklı yerlerine dağılmış durumda. ABD'deki başkanlık seçimlerinin sonucu ne olursa olsun Beyaz Saray, IŞİD ve Nusra Cephesi gibi fanatik İslami örgütleri destekleyerek petrol zengini olan bölgede büyük bir felakete yol açmaya istekli görünüyor" [14].

Böylece Rus devlet başkanının açıkça, "mazlum dindaşların kurtuluşu" fikri ile Rusya'nın sahip olduğu Hristiyan köklerine döneceğini deklare ettiği söylenebilir. Nitekim Rus otoriteleri de Suriye'deki varlıklarını, siyasi olarak seküler olan Batı'ya karşı Rusya'nın ruhani ve dini yeniden doğuşu olarak betimliyordu. Ancak şu da var ki Orta Doğu'daki Hristiyan din adamları arasında Rusya'nın Suriye'deki rolüne dair bir konsensüs yok. Halep Başpiskoposu Jean-Clement Zhanbarta, Rusya'nın 2015'teki askeri müdahalesini açıkça desteklerken [15], Beyrut Metropoliti (Rum Ortodoks Kilisesi'nin bir başrahibi) Elias audi, Rus hava saldırısı başladığında buna karşı çıktığını açıkça ortaya koyuyordu: "Öldürenler kutsanamaz! Rus Kilisesi, ABD'nin 2003'te Irak'ta başlattığı savaşı açıkça kınamıştı. Bugün ise Putin'i Suriye'de desteklemek için 'kutsal savaş' tanımını kullanıyorlar." [16].

Bu sebeple, iş Rusya'nın Orta Doğu'daki Hristiyanlara yönelik politikasına geldiğinde Rusya'nın bu meseleyi esas olarak Rus otoritelerin Suriye'deki eylemlerini Rus kamuoyunun ve uluslararası toplumun nezdinde meşrulaştırmanın bir yolu olarak kullandığını göz önünde bulundurmak oldukça önemli. Buradan hareketle bu söylemin ana hedefinin, Rusya'ya ülke içinde olumlu bir imaj yaratmak ve muhtemelen dışarıda da bunun reklamını yapmak olduğunu söyleyebiliriz.

Referanslar

- [1] Brown L.C. Imperial legacy: the Ottoman imprint on the Balkans and the Middle East. Columbia University Press, 1996.
- [2] Panchenko K.A. Orthodox Arabs: A path through the century: A collection of articles. Moscow, 2013.
- [3] A.g.e.
- [4] Shkarovsky M.V. The Russian Orthodox Church and Policy of the Soviet State at 1939-1964. Saint Petersburg, 1996.
- [5] Putin: Orta Doğu'daki Hristiyanları korumak için alınan önlemler yetersiz, RIA Novosti, 16 Nisan, 2015, <https://ria.ru/world/20150416/1058989211.html>
- [6] Russia demands the protection of Christians in the Middle East, Vzglyad, 6 Nisan, 2015, <http://vz.ru/politics/2015/4/6/738064.html>
- [7] Patrik Kirill, Antakya Patrikhanesi'nin delegasyonu ile bir toplantı gerçekleştirdi Rus Ortodoks Kilisesi, 22 Kasım, 2016, <http://www.patriarchia.ru/db/text/4693523.html>
- [8] Patrik Kirill: Suriye'de bir "kutsal" savaş var, BBC Russia, 19 Ekim, 2016, <http://www.bbc.com/russian/media-37705858>
- [9] Patrik ve Papa, Orta Doğu Hristiyanlarını koruma çağrısı yaptı, Gazeta.Ru, Şubat 13, 2016, https://www.gazeta.ru/social/news/2016/02/13/n_8245673.shtml
- [10] Maltsyv V. Rusya, Suriye savaşında Batılı Hristiyanlarca dünyadaki elitlere karşı desteklenecektir, Life. Religions, 1 Ağustos, 2016, https://life.ru/t/%D1%80%Do%B5%Do%BB%Do%B8%Do%B3%Do%B8%D1%8F/885055/v_voinie_v_sirii_rossiia_poluchit_poddierzhku_khristian_zapada_protiv_mirovykh_elit
- [11] The Syrians schools introduced compulsory study of Russian language, Russia Today, 29 Mayıs, 2014, <https://russian.rt.com/article/34171>
- [12] The History of the Imperial Orthodox Palestine Society, IOPS, <http://www.ippo.ru/historyippo/archive/subrubric/1011>
- [13] Suhail Farah: Orta Doğu Hristiyanlarını umursayan, Rusya'dır, Russia and Christian East, 11 Şubat, 2015, <http://ros-vos.net/holy-land/7/2/7/>
- [14] Marshall D. Putin Announces Defending

- Christians Against Obama's Terrorists Operation Salvation, The Marshall Report, 15 Ekim, 2015, <https://themarshallreport.wordpress.com/2015/10/15/breaking-news-putin-announces-defending-christians-against-obamas-terrorists-operation-salvation/>
- [15] Syria's Disappearing Christians and the Propaganda War, The Arab News, 25 Şubat, 2016, <https://www.alaraby.co.uk/english/society/2016/2/28/syrias-disappearing-christians-and-the-propaganda-war>
- [16] Freeman C. Syria archbishop calls on West to back President Bashar al-Assad in war against Islamist rebels, The Telegraph, 13 Ekim, 2015, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/11929694/Syria-archbishop-calls-on-West-to-back-President-Bashar-al-Assad-in-war-against-Islamist-rebels.html>

YAZAR HAKKINDA

Serafim Yuriev, Russian State University for Humanities’de görev yapmaktadır. Leonid M. Issaev, doktora derecesini Russian Academy of Sciences (RAS) bünyesindeki Institute for African Studies’den almıştır. Halihazırda National Research University Higher School of Economics Siyaset Bilimi Fakültesinde öğretim üyeliği yapmaktadır. Aynı üniversitedeki Laboratory for Sociopolitical Destabilization Risk Monitoring departmanında Başkan Yardımcılığı görevini yürütmektedir. RAS’ın bir departmanı olan Center for Civilization and Regional Studies’de Afrika çalışmaları üzerine kıdemli araştırmacıdır. Russian Political Sciences Association (RPSA) Bilimsel Konseyi’nin Russian Sociological Society’nin üyesidir. “Valdai” Club’da ve Russian International Affairs Council’de (RIAC) Orta Doğu ve Kuzey Afrika uzmanı olarak çalışmaktadır. Askar Akayev, Andrey Korotaev ve Sergey Malkov ile birlikte The Russian Academy of Sciences’in yürüttüğü “Küresel ve Bölgesel Dinamiklerin Bilimin ve Eğitimin Modernizasyonu Bağlamında Matematiksel Modellemesi Programı”nda direktörlük yapmaktadır. İslam siyaset felsefesi ve Arap dünyasında siyasal sistemler ve süreçler konularında dersler vermektedir.

AL SHARQ FORUM HAKKINDA

Al Sharq Forum, amacı; Şark bölgesi halklarının siyasal gelişimi, sosyal adalete kavuşması ve ekonomik refaha erişmesi için uzun vadeli stratejiler geliştirmek olan, bağımsız ve uluslararası bir kuruluştur. Al Sharq Forum, bu hedefini; demokratik katılım ideali, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog, sosyal adalet ve kamu yararını gözeterek araştırmaları teşvik ederek gerçekleştirmektedir.

Adres: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Kat:6
No.:68 34197 Bahçelievler / İstanbul / Türkiye
Telefon: +902126031815
Faks: +902126031665
E-posta: info@sharqforum.org

sharqforum.org

    / SharqForum

 / Sharq-Forum

الشرف
منتدى

ALSHARQ FORUM

